

MENTOR

LIST ZA SREDNJE-
ŠOLSKO DIJAŠTVO

Št. 11. ::: Letnik II.

Urejuje :::
dr. Anton Breznik

Za leto 1909/1910

JK

Vsebina.

Študent naj bo . . . (F. S. Finžgar.) (Dalje)	241
P. Pavel Křižkovský. (V. Hybášek.) (Dalje)	246
O francoski revoluciji. (Josip Logar.) (Dalje)	150
Nedeljsko jutro v naravi. (Prof. Fr. Pengov.) (Dalje)	255
Navod za šahovo igro. (A. Uršič.) (Dalje)	258
Drobiž: Listnica uredništva. — O kitajskih novicah. — Zadnje ure. — Parlament in sodišča v francoski revoluciji. — Mojstrsko delo. — Solze kesanja. — Nekaj o bogastvu. — Slavnoznanj Carnot. — Znani Arhimedov stavek. — Nekaj o zrakoplovstvu	261

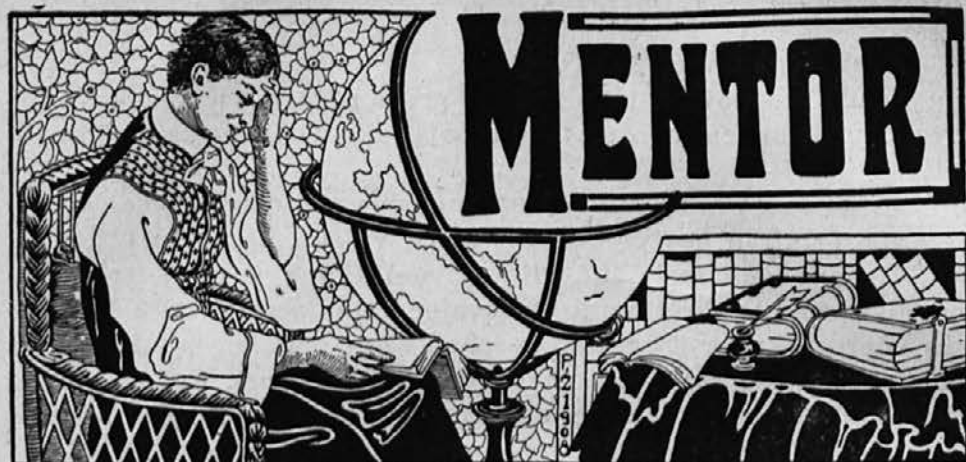
Lepa priložnostna darila.

**Največja in najbogatejša
tvorniška zaloga.**

Dobro in poceni se kupi le pri meni, kar je obča znano. — Ure budilke od 3 K naprej; nikelnaste lepe anker ure od 450 naprej; srebrne cil-rem ure od 7 K naprej; srebrne anker-rem ure od 10 K naprej; diamantni prstan od 12 K naprej; briljantni prstan od 30 K naprej. — **Lepo sovost v kins- in pravem srebru po znižanih cenah.** Naročajte novi cenik s kolektarjem tudi po pošti zastanj. — Singerjevi šivalni stroji od 60 K naprej, tudi za plezanje (pouk brezplačen).

Fr. Čuden, trgovec in urar v Ljubljani.

Izhaja v zavodu sv. Stanislava v Št. Vidu nad Ljubljano prvega dne vsakega meseca in stane za dijake dve kroni, za druge naročnike štiri krone na leto.

Letnik II.

List za srednješolsko dijaštvo.

Štev. 11.

F. S. Finžgar:

Študent naj bo . . .

(Dalje.)

Povračilni dan.

Ko sta se vrnila Pepi in Francelj z Golovca, sta vpričo Regino trdovratno molčala o tem, kar se je zgodilo. Šele po večerji, ko je prišel Jaka dobro vesel z izprehoda, sta mu skrivnostno zaupala dogodek ob Rakovniškem bazarju.

»Ardičina,« se je smejal Jaka in se veselo jezil.

»Te je, aha? Da bi ga tristo, baraba potepenska!«

»Vrnemo jim! Jaka, boš pomagal?«

»Ardičina, pomagal? Ali ne vesta, kaj so barabe? To je veriga, dolga veriga od konca do konca mesta in še počez. Če prvi ud zamaješ, se ti zgamejo vsi. — do zadnjega. Ko bi opravili samo s tremi, bi jih, ardičina; ampak sto si jih nakopljemo potem na glavo. Kakor zmaj so. Eno glavo odsekaš, iz krvi jih pa zraste sedem. So pravili pri nas stari ljudje.«

»Jaka, ti si bojzljivec,« je pogumno zabavljaj Pepi, kateremu so oči kar žarele. »Francelj, nič se ne bojva! Palico kupim, s svinčcem okovano! Pa šestošolce naprosim; ne veš, Zavrtnik Urban s prejšnjega stanovanja jih je sam do devet nagnal. Letos pojde k mornarici.«

»Aha, devet nagnal, devet, pa tako, da jih je za seboj podil, ardičina, kaj boš lagal?«

»Ne lažem! Saj sem videl! V Zeleni jami, na Gradu, na Golovcu — aj — cele vojske so bile!«

»Cele vojske,« je povzel Francelj in se domislil indijanaric. Po mozgu mu je gomazelo.

»Daj, Pepi, naprosi ga!«

»Jutri mu povem, in v nedeljo greva zopet loviti kozakov. Zavrtnik pride in še druge privede seboj! Jaka, boš videl, kaj so šestošolci!«

»Nisem za pretep. To reč pa vendarle pridem pogledat!«

»Le pridi, in boš videl, kar še nisi videl...«

Živahni Pepi se je čudovito razvnel. Planil je od mize in telovadil z naglimi kretnjami opisavajoč bojne prizore med študenti in postopači, kakor so cveteli posebno v oni dobi. Brez ministrskih odlokov je tedaj študent skrbel sam za svoj šport. Kakor poletni dan, nasičen kipeče vročine, nagromadi oblakov, prekriža s strelo nebo in zemljo ter pretrese vzduh z grómom, tako je zahtevala še po sveži in zdravi grudi dišeča kri dijaška naravnega viteštva in si — nevojena — sama iskala rak, po katerih naj splove prikipevajoča pena mladosti. Kakor podedovan greh — kmetiškega plemstva, so prinesli ljudski otroci seboj vojevanje. Zažarel je tedaj ponos svobodnega kmeta. Krasni suknjič ni bil več v zasmeh študentu in snovale so se demokratične lige višjegimnazijcev, katerih simbol ni bila gosposka dolga suknja, ampak kamižola, njih govorica — dijalekt, priimek — hišno domače ime. V koliko bo kulturni registrator te razmere grajal, v koliko hvalil, se ne ve. Toda eno dejstvo tiste dobe stoji trdno. Dejstvo je pa to-le: Noben petošolec ni tedaj bil še blaziran in noben abiturijent se ni podpisaval na intimna pisma z moderno šifro: Jaka Življenjasit!

Ko so nakovali dovolj načrtov in je prišel domov še Julijo, so polegali.

Ni bila navada, da bi se deček, kakor je bil Francelj, dolgo obračal po postelji in čakal spanca. Toda to pot ni zaspal.

Ko ga je objela tema, ko so njegovi tovariši enakomerno dihajoč že zdavna pospali, se njegove trepalnice niso utrudile in zaklopile. Iz teme so se rodili divji prizori prečitanih indijanaric; gazil je po stepah, prerival se skozi pragozde, kjer so z dreves se-gale po njem ogromne kače.

Njegova domišljija se je razburjala, slišal je udarce srca in vedno živahnejši ples slikovitih prizorov se je porajal v njegovi duši. Sredi pragozdov se je zasvetilo temno oko Rakovniškega bazarja. S Pepijem sta lovila. V zasedi so ležali šestošolci. Iz gozda so se navalili potepuhi nad Franceljna; [indijanski klic — loza je oživela ...

Toda v tem trenutku, ko je z vso živahnostjo govorila domišljija o boju — o zmagi, se je dotaknil njegovega posluha proseči glas: »Francelj!«

Zaokrenil je na vzglavju glavo in prisluškal na obe ušesi.

»Francelj!« je šepetajoče zaslišal drugič.

»Morda Pepi sanja!«

Francelj se je dvignil v postelji in sede prisluškal. Toda Pepi je poleg njegove postelje tako mirno sopel, da ni bilo misliti, kot bi on zaklical. Francelj se je prestrašil in se zakril čez glavo. Domislil se je, da je legel brez križa, brez molitve. Pričel je: Bog in sveti božji križ, sladko ime Jezus in Marija ... očenaš ... Pa je tedaj zaslišal še tretjič glas: Francelj. Takrat ga je pa natanko spoznal. To je bila mati. Zdelo se mu je, da se je sklonila do njegovih lic nad posteljo, kakor večkrat doma. Ali to pot se ni smejalo njeno oko. Nič solnca ni bilo v njem, nič radostnega upanja. Trpljenje in žalost, ki je govorilo: Sin, zakaj si nama to žalost storil?

Francelj se je zdramil, spoznanje je rodilo grenek sad.

Obljube, sklepi, resna očetova beseda — strah pred koncem leta — vse je stopilo predenj, kakor zbor sodnikov. In pred tem zborom je obstal on nem, brez zagovora, sojen in obsojen naenkrat.

Ubogi študent je preudarjal, če ni rešitve. Kakor mračen gozd brez steze in poti so stali pred njim predmeti. Celo drugo polletje — brez koraka naprej. Zaigračkano, zapravljeno vse! Takrat se je domislil svojega soseda Slamnikovega Franceta. Tudi ta je študiral — pa ni mogel naprej. Toda on je delal nočindan, da bi se dokopal kvišku. In ko je obtičal, mu ni očitala vest ničesar. Z jasnim licem je stopil pred očeta in povedal: »Nisem za šolo, oče!«

Ali Francelj? Njegova vest je govorila drugače ... Zjutraj je vstal prvi in segel takoj po knjigi. Krčevito se je mučil, da bi izvršil latinsko nalogo; toda sama — tema in praznota. Kakor potapljačča ladjica je bil sredi vode brez vesla, brez krmila.

Ko se je probudil Pepi in ga zagledal ob preparaciji, se mu je zasmeljal.

Francelj ga je pogledal z velikimi očmi.

»Počemu se le ubijaš, ko imaš dvojko pribito, da je ne izruje nobena sila! Jaz ne pogledam nobene knjige več!«

»Ti? Ko ste bogati, pri nas' je pa revščina!«

»Kaj tisto?«

»Saj ti ne razumeš in ne veš,« je zavzdihnil Francelj in obupan odložil pero ter gledal topo v knjigo.

»Francelj, danes grem po Zavrtnika! Boš videl! Ne veš, kako je močan. Tepeni bodo, tako tepeni, da se jim še ne sanja ne. Dobro da imam še nekaj denarja. Cigaret mu kupim. Zavrtnik strašno kadi. Pravi, da vsi mornarji kade. On bo tudi mornar. Zato mora kaditi.«

Tako je razlagal Pepi, ko se je oblačil. Francelj je polagoma zaprl knjigo. Ko sta šla v šolo, se ga je že polastila prejšnja lahko-miselnost, materni glas je izzvenel, in sin se je obrnil hitro na pot, po kateri je hodil doslej ...

Proti večeru je prišel Pepi in hrupno sporočil: »Francelj, Zavrtnik pride, in še drugi z njim! Halo, Francelj, v boj!« Od veselja in navdušenja je vrgel klobuk ob tla.

»Pa še nekaj. Srečal sem ga, veš tistega, ki te je napal. Pokazal sem mu palico in zagrozil: Pa pridi v nedeljo zopet, če si upaš! Gotovo pride in še druge pripelje!«

Teden je potekal — čakanja poln. Tako sta se razburjala, da nista šolskih knjig celo nič odprla in vsak par dvojok sprejela tako hladnokrvno, kakor napolitanski osli debele batine trdosrčnih voznikov. V nedeljo nista mogla dočakati kosila. Regina je bila precej slabe volje, ko je delila juho.

»To pa vama povem, danes gresta oba h krščanskemu nauku. Pretekli nedelji sta bila brez njega. To ne gre! K frančiškanom pojdemo vsi skupaj.«

Dijakoma je odrvenela roka in nista spravila juhe do ust. Tako sta se prestrašila. Francelj je preko krožnika pogledal Pepija in ga podžigal: Pomagaj, reši naju!

Pepi je namrgodnil lice kot pravi crkljivček. »Gospa,« je njergal, »jaz že ne morem iti danes v cerkev. V ponedeljek imamo botaniko, in meni je naročeno, da prinesem z Golovca cvetlice. Šele ta teden so vzcvetele tiste!«

»Pa naj jih drugi prineso! Zakaj prav ti?«

»No, dobro, ostanem doma in dobim še v botaniki dvojko, če hočete.«

»In jaz pa v hroščih! Pepi, jaz grem s teboj! Par kozakov moram ujeti in enega tesarja.«

»Tiho,« se je razhudila Regina. Pa niso nič govorili pri obedu.

»Da mi ne gresta!« je zažugala po kosilu gospodinja in legla k počitku.

Dijaka sta pa zataknila klobuke pod suknjiče in se izmuznila na dvorišče — od tam pa — neopažena na Golovec.

Zavrtnik je bil možbeseda. Zgodilo se je natanko po načrtu, o katerem je sanjal Francelj, kakor ga je razlagal Pepi: Klativitezi so doživeli poraz, da je celo Jaka zvečer udaril ob mizo in hvalil zaveznika:

»Ardičina, junak je Zavrtnik; vesel ga bo cesar, tako gotovo, kakor jaz nisem za to reč.«

Ker sta dijaka utekla Regini, je bila jezna, da teden dni ni izpregovorila besedice.

Toda malopridnika si nista vsled njene jeze grenila življenja. Vsak večer so z Jakom nanovo preudarjali zmago tiste nedelje in uživali sadove povračilnega dneva...

Na dnu.

Čimbolj se je bližal konec šolskega leta, s tem večjo, nerazumljivo vzgojevalno trdovratnostjo je gospodinja molčala in se čedalje manj brigala za mlada dijaka. Zato sta brez nadzorstva, brez vodstva živela — prava kozlička brez pastirja. Če se je le dala iz-

takniti porednost, pogodil jo je navihaneč Pepi, ki je imel za vse zvestega zaveznika Franceljna. Ta je pa v šoli dobil še par drugih tovarišev, katere je čakala taista usoda propada kakor njega.

Profesorji so vso to družbo črtali izmed živih in se niso brigali zanje. Zadnji dan pred konferenco so redno izvršili svojo dolžnost. Par minut, preden je zapel ‚zvon sile‘, se je oglasil profesor Fran in poklical po vrsti čveterice v zadnji klopi.

»Sedaj pa ‚nemi zemljevidi‘!« Tako se je šalil.

»Torej: Vihar! Povejte ...«

Vihar je vstal in odgovoril, preden je bilo vprašanje izrečeno:

»Še ne znam!«

»Sedite!«

»Frančišek N., povejte vi ...«

»Prosim, se še nisem naučil.«

V dveh minutah so bili izprašani. Razred se je smejal, profesor Fran pa razsrdil:

»Ostanete torej trdovratno ‚nemi zemljevidi‘! Domovina bo lahko nekoč ponosna na tako vrle sinove!«

Ko je zunaj sijalo solnce čedalje bolj vroče, ko je že vse dehtelo in zorelo v veselem poletju, se je Francelj brezmejno dolgočasil v šoli. Zato je presodil to-le misel: kaj mi koristi, če sedim v šoli? Če padem — in to je resnica — je popolnoma vseeno, ako padem vtopljenec na dno — ali če ostanem pod vodo blizu vrha. Zato je sklenil, da vsaj nekaj koristi še otme zase. Ker so duševne dobrine izključene, se je oprijel zmotnih in sklenil, da poveča trgovino s hrošči. Ker se je semester bližal koncu, so se drugi dijaki učili, da bi popravili, izboljšali ali se morda še oteli. Zato ni nihče kaj prida utegnul, da bi iztikal za hrošči in metulji. Toda — brez zbirke pri profesorju Alfonzu ni bilo milosti. Francelj je izrabil to okoliščino in kot moder trgovec poskočil v tej krizi s cenami. Zakaj tudi branjevke za vodo so s črešnjami bile jako skope pri meri in vagi.

Ali za tako razširjeno trgovino je bilo treba več časa za lov. Francelj ni premišljal dolgo. »Kaj bi hodil v šolo? Kdo se briga zame?« Tako je razsodil in jo ubral zjutraj namesto v gimnazijo v Cesarski graben nad topolove kozličke. Lovski blagor ga je spremljal, in popoldne je prodal za lepo vsoto krasnih eksemplarov. Za opravičenje je prinesel razredniku listek, napisan in podpisan od Pepija. Razrednik Valentin ni več dvignil oči proti njemu. Stran se je obrnil in segel po opravičbi z roko preko katedra. Kdo bi se ukvarjal z izgubljenim sinom! Franceljnu se ni vzbudila vest — zakaj tičal je že na dnu.

(Konec.)

V. Hybášek:

P. Pavel Křížkovský.

(Dalje.)

Po priporočilu profesorjev-avguštincev je bil Křížkovský sprejet v samostan očetov avguštincev na Starem Brnu.

V jeseni l. 1845. je postal novic in dobil samostansko ime Pavel; eno leto pozneje je naredil obljuje in začel študirati bogoslovje v Brnu.

V bogoslovju se je Křížkovský zelo spremenil. V noviciatu se ni še jasno zavedal svojega slovanskega rodu; podpisaval se ni niti pravilno češko in svojim najbližjim sorodnikom je pisal pisma v nemščini. Srce njegovo je bilo le za Haydna, Händla, Glucka, Beethovna — to so bili njegovi ideali. Šele vsled občevanja z Wurmom (poznejšim vikarjem v Olomucu in državnim poslancem) in drugimi bogoslovci, se je vzbudila v njem narodna zavest.

V semenišču je tudi spoznal Sušila, profesorja bogoslovja, ki je že takrat pridno nabiral in v letih 1835. in 1840. izdal veliko moravskih narodnih pesmi. In ravno Sušil je bil, ki je Křížkovskemu pokazal pot k narodni glasbi. Pod njegovim vplivom je jel Křížkovský temeljito proučevati narodne pesmi in je skladal moške zборе za bogoslovce, ki so, zvesti stari tradiciji, pridno gojili godbo in petje.

Prvi zbor, ki ga je Křížkovský zložil, je bila »Utonulá« (Utopljenka), zbor, ki je tudi Slovencem dobro znan. Druge skladbe iz tega časa, niso bile natisnjene in so se ohranile le v prepisih ali so se popolnoma izgubile.

Že l. 1848. je bil Křížkovský imenovan za dirigenta v samostanski in obenem župnijski cerkvi na Starem Brnu. S to službo so mu njegovi predstojniki zaupali tudi nadzorstvo nad fundatisti. Pod vodstvom Křížkovskega je kmalu postala cerkev očetov avguštincev središče izbornih pevskih moči, ki so se z veseljem dale voditi njegovi glasbeniški spretnosti.

Smer takratne cerkvene glasbe ni vselej odgovarjala cerkvenim predpisom, in pogostoma so se proizvajale skladbe prav male vrednosti; a Křížkovský se je pogumno lotil boljših in težjih, da, celo na Beethovna, Mozarta, Haydna in Cherubinja si je upal in njihove skladbe z največjo skrbjo pripravljaj in proizvajal.

Delovanje Křížkovskega v tej dobi lahko zasledujemo v mnogoterih smereh.

Ko je Křížkovský razširil svoje glasbeno znanje s temeljitim proučevanjem vseh starih in novejših skladateljev, in ko se je po navodilu Sušilovem popolnoma vtopil v duha čisto narodne glasbe, je začel skladati samostojne moške zборе. Prvi sad tega njegovega prizadevanja je bil, kakor smo že omenili, moški zbor »Utonulá«.

V tem času je bilo že dovolj skladateljev, ki so komponirali na češko besedilo, toda njihova glasba ni zrastle na domačih tleh. Zato ni čuda, da je bil že prvi zbor Křížkovskega »Utonulá« v Pragi in drugod z velikim navdušenjem sprejet, četudi občinstvo še ni umelo njegove notranje vrednosti.

Ko je pa skladatelj sam l. 1861. v Pragi z navzočimi pevsкими društvi svoj zbor v skoraj dve uri trajajoči skušnji naučil in ga na koncertu osebno dirigiral, je občinstvo spoznalo, iz katerega vira mora zajemati čista češka glasba.

»Šele ko sem slišal zборе Křížkovskega, sem spoznal, kaj je češka glasba,« pravi odkritosrčno mojster Smetana. »In ko bi razen »Utopljenke« nobenega drugega zbora ne bil zložil, bi bil zaslužil ne le hvaležnost naróda, marveč tudi čast, da se šteje med prve češke skladatelje.«

Laskava kritika je Křížkovskega spodbodla k nadaljnemu delovanju. »Utopljenki« je sledila »Divča« (v moravskem narečju »deklica«), zbor poln nežnosti in prekrasne harmonizacije, ki je dosegel najlepših uspehov. Tretja njegova skladba »Dar za lásku« (darilo za ljubezen) je mojstrsko delo, ki ga je mogoče proizvajati le večjim, dobro izšolanim zborom.

»Ko so ta zbor,« pravi ožividec, »prvič peli v javnosti pod vodstvom skladatelja češki in nemški dijaki na gimnaziji v Brnu, ki je bila takrat še popolnoma nemška, so ga morali na željo nemških gostov ponoviti. Taka čast ni takrat doletela niti nemške skladbe.«

Težko je določiti, kateri izmed zborov Křížkovskega je najlepší. Razen omenjenih je Křížkovský zložil še sledeče zборе: »Prosba odvedeného«, »Žaloba«, »Zatoč se« za zbor in kvartet na besedilo narodnih pesmi; dalje »Zahrada Boží«, »Modlitba sv. Cirila« in zборе sè spremljevanjem glasovira: »Pastýř a poutníci« in kantato Cirilo-Metodejsko: »Hvězdy dvě z východu« (Zvezdi dve z vzhoda) sè spremljevanjem orkestra.

Svoje skladbe je Křížkovský navadno poklanjal pevskim društvom. Nekaj jih je bilo natisnjenih — takrat seveda pri nemških založnikih — večinoma pa so jih prepisovali iz rokopisov. Tako se je mnogo skladb popolnoma izgubilo, druge počivajo pri zabesbnikih, in nekaterih sploh ni mogoče dobiti.

Zasluge Křížkovskega kot skladatelja so bile v poklicanih krogih vsestransko pripoznane. V dokaz temu navajamo besede, ki jih je o pomenu Křížkovskega za narodno glasbo napisal Brandl:

»Četudi je Křížkovský priproste pesmi obdal z bliskom umetnosti, vendar odseva iz njegovih skladb čisto slovanski značaj; ker je dobro poznal duha, ki je te pesmi ustvaril, jih je uredil po pravih umetnosti in je s tem položil temelj umetni narodni glasbi.

To je veliki in med nami žal premalo uvaževani dobiček za razvoj naróda, ako se izobraženci iz takoimenovane boljše družbe

vračajo k virom čistega narodnega življenja, kajti ta povratek pomeni vrnitev k naravnejšim in torej tudi zdravejšim razmeram.

Kot dirigent je bil Křížkovský ves čas do l. 1872. neumorno delaven na koru samostanske cerkve. Tu so se proizvajala, kakor smo že zgoraj omenili, največja dela slavnih skladateljev, kakor n. pr. Beethovnova C maša, Requiem Mozartov in Cherubinijev, in sicer z najboljšim uspehom.

Křížkovský je znal zbrati na svojem koru najboljše pevce in godce, ki so si šteli v čast, da morejo sodelovati pod njegovim vodstvom, in zato so tudi pridno hodili k skušnjam. Tu se je zbirala elita vsega glasbenega sveta v Brnu in se je z veseljem pokoravala strogi njegovi disciplini.

Dečke štipendiste je Křížkovský jako vestno vzgojeval in je za nje skrbel kot oče. Sam jih je podučeval v godbi in petju. Iz njegove šole so izešli imenitni možje, ki so s ponosom naglašali, da so učenci Křížkovskega.

Proti koncu šestdesetih let (1858.—60.) začel je Křížkovský delovati na polju reforme cerkvene glasbe. Gibanje, ki se je v tem času glede reforme cerkvene glasbe začelo, ni šlo mimo njega brez posledic. Četudi se je moral boriti z mnogimi in velikimi zaprekami, se vendar ni dal zbegati.

In kmalu je zaslovel kor pri sv. Tomažu kot prvi kor reformirane cerkvene glasbe na Moravskem in morda v Avstriji sploh. To težavno delo je seveda zahtevalo celega moža, kajti moral je ne le vse cerkvene skladbe za svoj zbor prirejati, ampak vse tudi sam prepisavati. Poleg vsega tega je Křížkovský l. 1868. še zbolet. S tem se da pojasniti, zakaj ni nekaj let nič novega komponiral.

Omenili smo že poprej, da se je Křížkovský odlikoval tudi kot izvršujoči umetnik. Priljubljeni njegov inštrument je bil razen orgel in klavirja, — viola. Da je bil izboren organist, tega ni treba posebej povdarjati; orgle je mojstersko obvladal in se je brez skrbi kosal z najboljšimi umetniki svoje dobe.

Ravno tako se je Křížkovský odlikoval v kvartetu na lok, ki je bil sestavljen tako-le: Karol Brand, stavbeni uradnik, prve gosli, Fr. Pejša, magistratni tajnik, druge gosli, P. Křížkovský violo in K. Březina, knjigovodja, violoncello. Javno delovanje te četvorice spada v dobo od l. 1851.—1857. Takrat splošno znani prijatelj glasbe in mecen glasbenikov, Mihael grof Bukuvka, je bil protektor tega kvarteta, ki je nastopal najprej le zasebno v salonu grofa, pozneje pa tudi javno za povabljene goste.

Izbrano občinstvo je v vedno večjem številu obiskovalo te produkcije, tako da nazadnje niti prostori, ki jih je dal l. 1852. grof Sylva Tarouca na razpolago, niso zadostovali. Zato se je kvartet l. 1854. preselil v dvorano zavoda za slepce; ko se je pa pokazalo,

da je tudi ta lokal premajhen za toliko občinstva, so se vršili koncerti od l. 1856. dalje v velikanski redutni dvorani. Na vspredu koncertov so bile izključno le klasične skladbe Haydnove, Mozartove, Beethovnov in Mendelssohnove. Razen teh so bili tudi zastopani: Cherubini, Rob. Schumann, Spohr in dr. Žalibog je ta sicer diletantski, vendar pa umetniški kvartet razpadel, ko je bil Pejša prestavljen kot magistratni svetnik l. 1857. v Olomuc.

Iz navedenih podatkov je razvidno, da je moral imeti kvartet gotovo izborne moči. In duša njegova je bil zopet P. Pavel. V njegovi celici so se navadno učili, on sam pa ni le izvrstno igral violo, marveč je s svojim bogatim znanjem na polju glasbe in pravim umevanjem vsake skladbe pripomogel, da se je kvartet sam tako visoko povzpел.

Lahko bi navedli celo množico najlaskavejših ocen tedanjih kritikov; pa zadostuje naj sodba umetnika, katerega avtoriteta je splošno priznana. Ta kritik je bil Vienxtemps, svetovnoznani francozki virtuoz na gosli, ki je ravno takrat v Brnu koncentriral. Vienxtemps, povabljen od grofa Bukuvkega, naj bi z umetniki kvarteta igral kaj iz Haydna, ni hotel želji grofa ustreči. Slednjič so ga vendarle pregovorili, da je vzel svoje gosli v roko in začel igrati. Ko so preigrali prvi odstavek, obrnil se je Vienxtemps k svojim soiglavcem in v slabi nemščini je rekel: »Gospodje, kar naprej igravimo!« in je v resnici igral potem ves večer.

Kakor na cerkvenem koru, tako se je odlikoval tudi v koncertni dvorani. Pod njegovim vodstvom so se proizvajale v Brnu velike simfonične skladbe in oratoriji, kakor »Antigona«, »Stvarjenje«, »Letni časi« in mnogo drugih. Ime Křížkovskega je bilo porok za popoln uspeh koncertov, ki jih je prirejal grof Bukuvka v redutni dvorani.

V dokaz njegovega umetniškega delovanja na tem polju naj navedemo besede strogega glasbenega kritika tega časa, ki piše:

»Da so glasbene prireditve v Brnu dosegle tak višek, je samo zasluga Křížkovskega. On je edini, kateremu je ves glasbeno izobraženi svet v Brnu iz cele duše udan, in pod katerega vodstvom si vsakdo želi nastopati. S krepko roko vodi skušnje in produkcije, in ker popolnoma razume skladbe, ki se proizvajajo, zna tudi naučiti in dirigirati skladbe velikih mojstrov tako, da jih razume ne le strokovnjak, ampak tudi lajik.«

K sklepu naj še omenimo, da je bil Křížkovský eden izmed ustanoviteljev glasbenega društva v Brnu (Musikverein), ki je bilo ustanovljeno l. 1860. Največjo zaslugo za narod pa si je pridobil s tem, da je položil temelj češki glasbi v Brnu. S pomočjo svojih prijateljev je namreč ustanovil pevsko društvo »Besedo«, kateremu je dalj časa stal na čelu.

Značilno za takratne razmere v Brnu je, da je bilo društvo dovoljeno samo s tem pogojem, ako se bodo pri javnih koncertih pele tudi nemške skladbe poleg slovanskih.

Křížkovský je zbral vse češke pevce v »Besedi« in njegovo slavno ime je bilo najboljši porok, da se bo društvo uspešno razvijalo in rastlo. V »Besedi« se je zopet pokazal ne le kot izboren učitelj, marveč tudi kot izvrsten dirigent; saj je vodil svoj mnogoštevilni zbor s tako preciznostjo, da so bili koncerti prirejani v takrat največji dvorani v Brnu (v Zužankách) obiskovani od vseh, ki so se le količkajanimali za glasbo, brez razlike narodnosti.

Josip Logar :

O francoski revoluciji.

(Dalje.)

Gniloba se je širila od zgoraj navzdol. Od Ludovika XIV. sem je postal kraljevi dvor nekako središče izobraženih, plemenitih krogov, a tudi središče lahkoživega, skvarjenega, versko in nravno propalega življenja. Zadnji kralj pred revolucijo, Ludovik XVI., tvori vendar izjemo; a njegovo sveto življenje ni moglo več popraviti, kar so zagrešili njegovi predniki.

Dvor je dajal zgled — drugi so ga posnemali. Plemiči, bogati, izobraženi krogi so v manjšem obsegu — po svojih salonih — širili dalje istega duha, ki je preveval kraljevi dvor in ves Pariz. Razvilo se je tako imenovano salonsko življenje, ki je ljudstvo prav po načrtu zastrupljalo.

In ko bi bila imela tedaj katoliška cerkev na Francoskem dovolj vnetih, sposobnih mož, ki bi se bili modro, odločno in pogumno ustavili začenjajočemu se viharju! A v narodnem zboru je bil samo eden pravi duhovnik — duhoviti abbé Maury, ki se je upal povzdigniti neustrašeno svoj glas za pravice cerkve. In vendar je bilo voljenih 208 župnikov v zbor! Še huje je bilo, da so ti gospodje pristopili kmalu nato k tretjemu stanu. Misleči zasledovavec takih pojavov mora obstati ter se začuden vprašati: »Kako je bilo to vendar mogoče?«

Prav lahko. Na Francoskem, kjer je imela rimska stolica v cerkvenih zadevah od nekdanj svoje težave, se je žal vtepla navada, da se niso ozirali toliko na zasluge, na sposobnost, ko so oddajali višje cerkvene službe, marveč pred vsem na sorodstvo z gotovimi družinami in na priporočilo vplivnih oseb. To je seveda popolnoma zoper načela katoliške cerkve in je imelo povsod slabe posledice. Tako silno nevarni časi, kot so bili tedaj, ob otvoritvi narodnega zbora, in katoliška cerkev ni imela v svojih višjih pastirjih moža,

ki bi se bil meril na govorniškem mestu z nasprotnikom srednje vrste! Vrh tega je vladala napetost med nižjo duhovščino in višjimi dostojanstveniki. Roditi jo je morala že prevelika razlika v tvarnih razmerah.

Beremo, da so donašala višja duhovska mesta, ki so bila kajpada pristopna samo plemičem, dohodkov po en milijon frankov. Nadškof toulonski je dobival 678.000. Povprečno računajo, da je bilo izdanih za 131 škofov in nadškofov 14,000.000 frankov. Navadni župniki so imeli 300 do 700 frankov, vikarjem je bilo določenih samo 200. In to v tistih ubogih in dragih časih, in ko so bili davki vedno neznosnejši, dočim so bili plemiči in prelatje teh težkih bremen prosti. Nižja duhovščina je bila prisiljena med itak že ubogim ljudstvom beračiti.

Tako se nam mora zdeti le kot nekak izraz nezadovoljnosti in nezaupanja, ko so pri volitvah za narodni zbor župniki izključili candidature prelatov ter iz svoje srede poslali 208 župnikov v zbor. In če govorimo po pravici: večina francoske duhovščine je pretrpela najhujše grozovitosti za sv. vero, za čast svojega stanu moramo žal tudi priznati, da jih je mnogo odpadlo sebi v pogubo, drugim v pohujšanje.

Take so bile razmere v vrstah cerkvenih služabnikov v trenutku, ko bi bila notranja moč cerkve neobhodno potrebna. Na zunaj je bilo še vse krščansko — a evangelij je bil v resnici že brez vsakega notranjega vpliva, prav tako, kakor je tudi kraljev prestol na videz še bliščal v svoji slavi in moči, a notranja opora v srcih podložnikov mu je že zdavna izginila. Treba je bilo le močnega sunka, ki ga je znala močna in spretna stranka prav voditi, pa se je to ogrodje sesulo.

Stopimo zopet v salone pred revolucijo! Taine, eden najbolj zanesljivih zgodovinarjev, pravi zelo označujoče, da je predstavljala tedaj vsa Francoska velikanski salon, prenapolnjen s salonskimi junaki, ki jih je vodilo načelo: savoir vivre. Ti salonski junaki! Morali so se odlikovati po ciničnem humoru, ki je moral vzeti svojo snov pred vsem iz verskega, cerkvenega življenja, iz nravnosti, iz obstoječih državnih razmer. In tu vrže med te lahkožive ljudi Voltaire svoje spise, ki združujejo v sebi vse, kar je tedanji omikani francoski svet potreboval za svojo duševno hrano: klasičen slog, sarkastičen humor, sè zvenečimi besedami oznanovano filozofijo, ki je z dokazi sankcionirala salonsko življenje, kjer se je smešila vera in v blato gazila poštenost; pred vsem pa poltenost, ki jo je opisaval Voltaire s tako izbranimi besedami. En sam dogodek naj navedemo, ki ga navaja Laharpe iz l. 1788.

»Bili smo zbrani pri nekem članu akademije, plemenitem in duhovitem možu. Družba je bila številna in različna: gospodje in gospe od dvora, sodniki, pisatelji, akademiki. Po zavžitem vinu je

zavladala razbrzdana veselost, ki hoče vse osmešiti. Champfort nam je bral svoje brezbožne in skrajno umazane povesti, visoke gospe so ga poslušale, ne da bi bile zakrile svoje oči in svoj obraz. Nato je sledila množica smešnic in zabavljic zoper vero, nekdo je predaval odlomek iz Voltairjeve »Pucelle«, drugi nekaj filozofičnih njegovih verzov — in kako se je ploskalo! Nato smo pričeli slaviti Voltairja ... On da je dal znak stoletju in pripomogel, da se bero njegove knjige v salonu in v prednji sobi. Drug gost je zopet med silnim smehom pripovedoval, da mu je dejal brivec, ko ga je pudral: »Revček sem sicer — toda vere pa nimam več nego vsi drugi.«

Navedli smo Laharpovo poročilo, ker razodeva v dostojnih stavkih vso gnilobo, ki se je zbirala po teh prostorih, in ker kaže, kako se je prenašal ta strup v nižje sloje.

Bil je res pravi strup tisti duh, ki je vel po salonih, dasi je bil sladak. »Kdor ni živel pred letom 1789«, pravi Tulleyrand, ko poroča o družabni udobnosti Francozov pred polomom, »ne pozna sladkosti življenja.« Bile so res sladkosti, ko so si količkaj imoviti krogi pretvarjali resnost življenja v samo razveseljevanje, v samo igrabo — bile so same predpustne veselice, v katerih so zapravljali svoj čas, svoj denar, svoje moči, a bil je to pust. kateremu je morala slediti strašna pepelnična sreda. In prav ima trezen zgodovinar, ki z omenjenimi besedami graja tedanje lahkoživo počenjanje. Kako naj bi bile ostale brez kazni stvari, katere so ti salonski možje in gospe uganjali? Za svoje gospodarstvo se ni smel nihče brigati po predpisih te salonske gospode, češ to je prosto, varčevanje ne pristoji izobražencu marveč brezbožna razsipnost. Saj ne smemo živeti sami zase, marveč za družbo. Strašne so bile posledice, ko so prenesli to maksimo tudi v sveto, družinsko, zakonsko življenje. Toleranca v zakonu — s tem načelom je morala pasti francoska družba. Kaj je bilo po teh nazorih z vzgojo otrok, je jasno. Sinove so prepuščali odgojiteljem, hčere pošiljali v samostane — od tod rešitev one na videz težke, pa tako jednostavne uganke: »Odkod neuspehi pri vzgoji, odkod nevera, pokvarjenost, ki se je pojavila v ti žalostni francoski dobi, ko so pa bili razni vzgojni zavodi prenapolnjeni?« Da prenapolnjeni so bili in še s kakimi glavami! Voltaire, Robespierre in mnogi podobni so izšli iz zavodov — a treba vedeti, da so ti mladi možje prihajali v konvikte že popolnoma zastrupljeni! Otroci so bili namreč na vse zgodaj že upeljani v salone — tako imenovani »Kinderbälle« imajo v ti dobi svoj izvor — in se pred vsem drugim privadili zahtevam salonskih običajev. Kaj vse pa so mladi videli, slišali, posnemali, to vse ni najmanjše vznemirjalo starišev, ki so bili dovolj premožni, da se jim ni bilo treba ukvarjati z vzgojo lastnih otrok, kakor je to zahteval duh tedanjega časa. Posledico niso izostale. Ko bereš zgodovino onih nesrečnih dni, ki so bili zadnji toliko in toliko nesrečnim žrt-

vam za časa strahovlade Robespierrove, pa vidiš, kako so sicer ti naravno tako dobri ljudje umirali brez vsake višje misli na nadnaravni svet, na Kristusa, brez želje po pomočkah sv. vere — tudi o Charlotte Corday, ki jo hočejo primerjati mnogi z devico Orleansko, se ne ve o tem nič zanesljivega — le z nekimi splošnimi besedami o naravni poštenosti in nedolžnosti, se ti morajo v srce zasmiliti vsled take verske zapuščenosti, tako žalostne smrti, ki bi jim bila s pomočjo vere in njenih sredstev vendar tako lahka. Nezadosten poduk v verskih resnicah, posvetno, brezversko življenje jim je v poznejših letih vzelo vse ostanke nadnaravnega mišljenja, ki jim je mogoče ostalo v mladosti kljub vsem oviram in zaprekam, ki jim jih je stavila propala družba. En sam zgled. Kdo se ne zavzame, ko prebira življenjepis Madame Roland in z začudenjem zve, s kakimi izrednimi zmožnostmi in vrlinami duha in telesa je bila obdarjena, kako je v zgodnji mladosti že kazala v obilni meri vse lastnosti, ki so ji obetale ne samo častno mesto v poznejšem življenju, marveč veliko svetost — kdo se ne zavzame, ako vse to ve, pa vidi, da ta ženska tako žalostno konča svoj tek? Prej tako tenkovestna, tako dovzetna za milost božjo, za nadnaravno resnico, da je bila pravi angelj v svoji mladosti — ob koncu svojega življenja pa več ne pozna besede, ki bi količkaj spominjala na Boga, na vero — popolna naturalistinja, in sicer popolnoma svojega sistema, ki si ga je napravila sè svojim obširnim znanjem, nenavadno bistrumnostjo in vednim učenjem. Kako je zagazila tako globoko v prepad? Nerazsoden, plehkega znanja abbé je bil, ki ji je ponudil, čudeč se njenim zmožnostim, Rousseaua v zgodnji mladosti. In kak vpliv je imel Rousseau se svojim ognjevitim, globoko čutečim slogom zlasti na ženska srca, je znano. Tako pripovedujejo o neki dami, da se je napravljala ravno k veselici, ko zapazi na mizici Rousseauovo »Nova Ileloise«. Knjigo odpre ter začne čitati. Voz jo je med tem čakal. Bere, bere, pozabi na voz in na veselico — in šele ob štirih zjutraj, ko je vsa v solzah celo noč prečitala, se zave, ukaže razpreči ter pravi vsa objokana, da je našla človeka, ki ima srce. Tako moč je imel ta pisatelj do čutečih bravev.

In ne pozabimo: Kar je bil Voltaire za višje kroge, to je bil Rousseau za nižje. Oba sta bila kakor nalašč za svojo dobo. Kar sta napisala zoper vero, cerkev, družabni red, čistost — to je tedanja družba v življenju že zdayna izvajala. Le tako bistrumnih, filozofičnih in spretnih zagovornikov svojih prestopkov še ni imela. Umevno, da sta bila oba sprejeta sè silnim navdušenjem.

Premožni stanovi so po mestih zlasti prišli popolnoma ob vero in — kar je naravna posledica — smisel za čisto, čednostno življenje. Vseh kajpada brez izjeme zgodovina pri tem ne obsoja, — godili so se tudi v tem času pravi čudeži kreposti, samozatajevanja;

a zgodovina sodi dobo po duhu, ki jo je preveval, in po posledicah, ki so jih rodile zablode in zmote tistih časov.

Dočim pa se je Voltaire bogatim, visokim stanovom laskal, je udaril čustveni Rousseau sè svojim globokim umevanjem narave in poznanjem človeškega srca kmalu na struno, ki je začela peti bogatinom vseh stanov smrtno pesem. Notranji gnev vsled silne razlike med reveži in premožnimi je razjedal že dolgo časa dušo proletariata. Bede, ki je zadnja leta pred revolucijo tako zelo narastla, nevera in nenravnost kajpada ni zmanjšala, pa tudi ne tistega sovraštva, ki je navdajalo ubogega trpina do bogatega plemiča. Nihče ni poznal tega notranjega življenja, ki ga porodi siromaštvo in vsem strastem udana, neverna duša bolj nego Rousseau, ki je prišel sè svojimi strastmi in sè svojim beraštvom tolikrat v tako zapletene razmere. Z Voltairjem sta bila sprta, visoki stanovi ga niso kar nič mogli — in Rousseau sede in napiše za zaničevane, stiskane, lačne sloje stvari, ki so morale v živo zadeti še tako brezčutnega reveža. Vzbudil jim je sovraštvo, srd do bogatih privilegiranih stanov, a hkrati jih je tudi znal navdati z brezmejno samozavestjo, ponosom do samih sebe. Pokazal je na krivico, ki so jo storili premožni srednjim in revnim slojem s tem, da si so prilastili imetje, ter proglasil načelo, da imamo po naravi vsi pravico do vsega, kar daje zemlja, in da je le edini suveren ljudstvo,

To je bil nov evangelij, ki si je pridobil v srednjih in nižjih slojih na mah neštivilno privržencev. Kdor je hotel imeti ugled pri ljudstvu ter si priboriti njegovo ljubezen, ta se mu je moral dobrikati v Rousseauovem smislu. Notarji, učitelji, advokatje so se z mrzlično naglostjo podali med priproste ljudi ter jim oznanovali koristi novega evangelija; profesorji so jemali v svojih predavanjih vedno in vedno Rousseaua v misel; po javnih prostorih so govorniki seznanjali ljudstvo s pravicami, kakoršne so bile zajamčene v novem evangeliju; gledališča, gostilne, ulice — povsod se je slišalo Rousseauove nauke zdaj v igrah in predstavah, zdaj v romanih, zdaj v pesmih. Da, ta duh se je zanesel v armado, in v kratkem času je bil zatrt v vojakih čut za disciplino in — kar je bilo za kralja usodepolno — monarhični čut. V sredi najhujših nasilstev in pobojev, strašnih grozovitosti slišimo vedno in vedno glas tega novega evangelija: Ljudstvo je edini suveren — pasti mora torej kralj in njegovi privrženci! Ljudstvu škodujejo plemiči, privilegiranci, bogatini in so mu tekom stoletij že neizmerno škodovali — torej naj umro, ljudstvo se mora maščevati. Kaj vse se ni izvršilo tiste dni pod devizo: »Vive la nation!« Poznejši nasilniki (Danton, Robespierre, Saint Just ...) so v svojih govorih stokrat in stokrat premleli, kar so se naučili iz Rousseaua. Zlasti Robespierriju, ki ni bil nikak talent, marveč samo železno vztrajen in delaven, se očita, da je ni v njegovih mnogoštevilnih,

pisanih govorih ene misli, ki bi zadržala državne, ustavne stvari in bi je ne vzel iz Rousseaua. In če sežemo še dalje: pretirana smozavest, združena še z zaničevanjem drugih stanov; vedno povdarjanje potrebe gotovega stanu, kot da bi bil le ta stan vir vsega blagostanja, izključljivo edina potreba za mir in srečo in ohranitev cele družbe, je osodepolna zmota, ki se širi od revolucije pričenši po vseh revolucijskih strankah. Dokler bo prevladoval ta duh v stanovih, ki so bolj nego drugi v nevarnosti pred elementi narave, stroji, ki bolj čutijo in nosijo težo svojega dela, nego oni, ki vodijo z bistrostjo svojega razuma njihovo delo, njih orodje in nje same — toliko časa bodo taki stanovi, združeni v strankah, vedno resna in preteča nevarnost za obstanek cele družbe. Treba le spretnih agitatorjev, ki bodo znali porabiti te razpaljene strasti nezadovoljnosti, mržnje, oholosti — treba le z materijalizmom in s krivicami oslabiti moč vere pa se prične krvava igra iznova . . .

Tla so bila pripravljena: francosko ljudstvo je bilo moralno tako oslajeno, da ni moglo vzdržati navala. »Hudi časi,« piše Weis, »so prišli tudi na druge krščanske narode. A ti so jih prenesli v udanosti, v duhu vere in ljubezni do bližnjega. In po dneh stiske so prišli zopet časi rešitve, slave. Po Francoskem pa se zdi ni imel Kristusov evangelij v osemnajstem stoletju nobene moči. Vladajoč duh, zmaga je bila na strani nasprotnikov . . .«

In kako kruto se je maščevalo nad francoskim ljudstvom, da je vrglo raz sebe vero, poštenost, čistost posameznih in zakonskih, in se vrglo v naročje agitatorjev, ki so ga oprostili verig zapovedi božjih in ga uklenili v svoje težke, s krvjo in grehom omadeževane okove! Koliko jih je padlo, ko se je zrušil oltar in prestol!

(Konec prihodnjíč.)

Prof. Fr. Pengov:

Nedeljsko jutro v naravi.

(Dalje.)

Toge, proč štrleče dlačice, ki poraščajo listje in stebila potočnice, napravljajo mehkim polžem tako neugodne občutke, da se neprijazni gospodinji rajši izognejo. Tudi ti imaš zoper zalezovalce lepih ananasovih rdečih jagod prav izdatno sredstvo na razpolago; potresi le pozno na večer ali rano v jutro gredice jagodnjakove s prahom iz žganega apna in cela tolpa nepovabljenih gostov ti poplača svoje tatvine s življenjem.

Podobno, kot potočnica je zoper živalsko žrtnost zavarovana s ščetinicami še cela vrsta drugih rastlin, ki jim zato pravimo srholistnice. Kdo ne pozna hrapavolistega gabeza s

kimajočimi cveti; otroci smo ga z veseljem nabirali po krompiriščih za tečno kuhlo čveteronožnim slaninarjem. Tudi g a d o v e c je dober znanec, ki je sicer kosmat kot medved, a cvetna njegova očesa gledajo nedolžno v azurni modrini proti nebu; ker je tako dobro zavarovan z dlakovim kožuhom proti izhlapevanju (transpiraciji), zato se ne boji največje suše in da to dokaže, se naseljuje na najbolj pustih krajih, na kaki razvalini ali na kupu kamenja, v jamah, kjer kopljejo pesek in gramoz, ob peščenih savskih in bistriških pribrežjih ga je vse polno. Tudi pridna zgodnja pljučnica je vsakemu ljuba spomladanska znanka, četudi nekoliko vihrava in nestanovitna; danes ti cvete rožnato, jutri rdeče in še pozneje se izprevrže v modro, gotovo očitna reklama na naslove raznih odjemalcev iz družine kožokrilcev, zlasti čmrļjev in čebel.

Po naših njivah cvete od majnika do julija sorodnica navadne potočnice (*myosotis palustris*); rožnordeče lističe ima garnirane z belkastimi dlačicami in botaniki ji pravijo *myosotis intermedia*. Tuje ime „*myosotis*“ ima vsled dlakovih listov podobnih mišjim ušescem.

Zanima nas ta njivski plevel zavoljo posebnega ustroja, ki pospešuje opravevanje. Le opazujte cvetlico in potem sodite, je-li v naravi smotrnost ali ne! —

Kakor znano, je naravi veliko na tem, da se opravi vsaka rastlina kolikor mogoče s tujim pelodom; svatbe med ožjimi sorodniki (samoplodba) so ji zoperne, ker dajo le malovredne slabotne potomce. Tega se dobro zaveda naša poljska myosotka in kaj ti napravi? —

Kakor pri brezstebelnem jegliču, ki je slaven vsled svoje *heterostylije* (pestičeve brazde in prašnikove anthere stoje v raznih cvetih v syrhu lažjega križanja v različni višini), tako so priraščeni tudi pri srednji (*intermedia*) potočnici peteri prašniki na notranjem robu venčne cevke v krogu, pestič pa steguje svoj dolgi vrat venkaj nad cvetni venec na prosto, da li se ne prikaže ljub gost s pelodom v obliki mične žuželke. Dočim pa se ogleduje brazda po širokem svetu za svojimi krilatimi prijateljicami, raste cvetni venec neslišno tiho kvišku in dviga na svojih ramenih tudi prašnike, dokler ne pridejo v enako višino z brazdo. V slučaju, da brazda doslej še ni bila tako srečna, da bi bila prejela pelod od drugod, ji storijo domači prašniki uslugo in izvršijo samooplodbo.

Oploidba, kako skrivnosten pojav pri cvetju!

Kadar se v svežem pomladnem jutru smeje solnce na naše okno, ko plujejo valčki majevega veterca ukajoč mladostne sreče skozi cvetoče morje jabolčnega in hruševega drevja, na katerem dražijo božajoč na stotine pridnih bučelic, da glasno brenčijo, ako stopiš potem preko cvetnega snega na sadnem vrtu venkaj na polje, kjer vse tako radostno zeleni, ako vidiš na solnčnem pročelju

domače hiše mušico, ki je ravno izlezla iz bube in si še mane začudene oči; ko slišiš oddaleč kokodakanje pute, ki naznanja, da se je zopet z bogatil svet za eno jajce, tedaj se ti zazdi, da je vse okrog tebe samo rojstvo in rast, samo seme in sadje. Kamorkoli pogledaš, povsodi opažaš, kako skrbi narava z ljubečo roko, da ne premine življenje in kolobarjenje. —

Toda kdo se spomni pri tem, koliko težkega, skrivnostnega dela je treba zato, da dobi le borno kumino zrnce, ki nam oslaja rženo štruco, svojo obliko! Ali kaj sanja stara branjevka ob Ljubljanici, ki proda vsako leto na tisoče raznega sadja, ali sluti nežna roka, ki razpolavlja in četrtini zlate maslenke in baržunastomehke breskve pri gosposkem poobedku, kakšni geniji da so stali ob njihovih zibelkah vdihujoč življenje neživi snovi.

Ako poskusimo prodreti v to skrivnost rastlinskega življenja se prepričama, kakšen blagoslov da so razni žužki za naše rastlinstvo sploh in še posebej za naše sadno drevje s tem, da prenašajo pelod iz prašnic (anther) na brazde.

Toda dolžnost nas veže, da se držimo svoje prijateljice ob potoku, ki se ji utegnemo le preveč zameriti, ako napeljavamo vedno pogovor na naprave pri njenih sorodnicah na polju, ki so zanjo allotrion. Ko bi imela potočnica še tako bistrumne iznajdbe za oprave, bi ji vse skupaj dostikrat nič ne pomagalo v družbi sicer pohlevnega, a časih divje srboritega prijatelja-potoka.

Kolikokrat se zgodi, da naraste v neumljivi hudomušnosti in tedaj nagaja prav norčavo ubogi sosedi, potrga ji dostikrat listje raz stebel in cele šope stebelc raz korenike.

Ker potočnica dobro pozna vse te muhe, zato si je uredila, globoko v vlažnem bregu podzemeljsko steblo ali koreniko, iz katere poganjajo vsako pomlad sveža stebelca v novi lepoti.

In vsako v igred pridejo zopet nedolžne deklice pojoč:

Pride pomlad, pride,
znova tu je maj,
smeja spet se loka,
spet se smeja gaj.

Pojoč in vriskajoč trgajo tihe, zamodrele cvetlice in postavljajo v ličnih vazah goste šopke pred podobo ljube Matere v čumnati, kjer opravljajo šmarnice, če je predaleč do cerkve. Druge zopet nakladajo modre zvezdice v obliki venca v vlažen pesek na krožniku in cvetlice se počutijo prav dobro v družbi oljnate lučice, ki oznanja v rdečem žaru ljubezen stanovavcev do Device, pri katere vzhodu klečijo, cvetice rastejo in cveto naprej, da je veselje.

Spominčica je v svoji skromni lepoti prav posebno cvetlica deklic, katere pa pri morebitnih mnogih vrlinah vendarle pogrešajo prve, ako jim manjka ponižne skromnosti.

Kakor rad gledam cvetne šopke na mizi, vendar pa mi je spominčica ob potoku še veliko milejša prikazen. Nekaj čudovitega je, ko sedim sredi teh prijaznih, lepih cvetnih otrok, iz katerih nedolžnootroških očesec gleda nekaj kot pozdrav iz samega prvotnega raja.

In ko gledamo ta otroška očesca, tedaj se nam vzbujaajo blažene sanje iz davnih detinskih dni, tako blaženo srečnih, da nam pri spominu nanje zasolzi oko. Skakljali smo z brateci in sestricami ob ravno tem potočku, trgali od prvih marjetic in zvončkov do poznih podleskov, nabirali si vmes divjih vrtnic v grmovju, z lepo rožnordečo pelerinico in s tem šopkom stopili ob materinem godu bleskečih oči pred ljubo mamico jecljajoč z nevajenim jezikom edino kratko kitico, ki smo jo znali:

Kaj-li naj bi dete malo
Za vezilo Vam podalo
Kakor srčice hvaležno,
Odljubezni vnetonežno?
To najlepše je darilo,
Najprimernejše plačilo
Za dobrote nepreštete,
Za nauke, Vaše svete.

Toda od takrat je že dolgo, dolgo in ni čudno, če vam stisne žalost srce pri spominu, da je minulo za vselej. —

Pa naša bistra Pešata ne mara za čemerne ljudi. To dobro vedo naše posestrime, ki stoje ob njenem bregu in kimajo v sanjah z drobnimi glavicami. Kajti v hipu poskoči valček kvišku proti njim, zagradi perišče vodnih biserov in jim jih zabrusi naravnost tja v obraz, tako da se revice prestrašene vzravnaajo in odskočijo nazaj. Poredna vodička pa se kihetajoč skrije pod nizko vrbovje, da poskusi deset korakov naprej svojo hudomušnost nad drugo siroto. In ko hiti naprej, še gleda za nami z blestečim svojim zrcalom tako živahno, da moraš biti vesel z veselim tem otrokom.

Ti pa gledaš za njim, ko ti izginja dalje in dalje v vonjavo daljavo, kot bi plul v deželo blaženih. —

Andrej Uršič:

Navod za šahovo igro.

(Dalje.)

Srednji gambit.

Začne se ta igra s potezami: a) 1. e2-e4, e7-e5; 2. d2-d4, d5×e4; 3. Dd1×d4, Sb8-c6; 4. Dd4-e3, Sg8-f6 ali tudi g7-6; b) 1. e2-e4, e7-e5; 2. d2-d4, e5×d4; 3. Sg1-f3, Lf8-b4 ali Sb8-c6; 4. Lc1-d2, Lb4-c5 ali tudi Dd8-e7, da zabrani Ld2×b4; c) 1. e2-e4, e7-e5; 2. d2-d4, e5×d4; 3. Lf1-c4, Sg8-f6; 4. Sg1-f3.

„V modi“ je sedaj danski ali severni gambit, ki ima tak-le začetek: 1. e2—e4, e7—e5; 2. d2—d4, e5×d4; 3. c2—c3, d4×c3; 4. Lf1—c4. Za zgled mesto suhe teorije praktične partije.

Partija 18.

a) Beli: Čigorin.		Črni: Przepiorka.	
1. e2—e4	e7—e5	13. f4—f5	Sg6—h8??
2. d2—d4	e5×d4	14. Sf3—g5	Lc8—d7
3. Dd1×d4	Sb8—c6	15. Le2—c4	Ld7—c6
4. Dd4—e3	Lf8—e7	16. e4—e5!!	d6×e5
5. Lc1—d2	Sg8—f6	17. Sg5×f7	Sh8×f7
6. Sb1—c3	d7—d6	18. Dg3—g6	Lc6—d5
7. 0—0—0	0—0	19. Ld2—h6	Sf7×h6
8. Lf1—e2	Tf8—e8	20. Sc3×d5	Kg8—h8
9. De3—g3	Sc6—e5	21. Sd5×f6	Le7×f6
10. f2—f4	Se5—g6	22. Td1×d8	Ta8×d8
11. h2—h4	h7—h5?	23. Dg6×h5	in črni ima dovolj;
12. Sg1—f3	a7—a6?		partije ne more več držati.

Partija 19.

b) Beli: Marschall.		Črni: Dyckhoff.	
1. e2—e4	e7—e5	23. Kg1—h1	Sf2×d1
2. d2—d4	e5×d4	24. Sb1—d2	Tf3—d3
3. Sg1—f3	Sb8—c6	25. Ta1×d1	Kg8×g7
4. Lf1—c4	Sg8—f6	26. a3—a4	Lh3—g4
5. e4—e5	d7—d5	27. Td1—a1	Td3×d2
6. Lc4—b5	Lf8—b4+?	28. a4—a5	Td8—f8
7. c2—c3	d4×c3	29. a5—a6	d5—d4!
8. b2×c3	Dd8—e7	30. a6—a7	Td2—d1+
9. 0—0	Sf6—e4	31. Ta1×d1	Lg4×d1
10. c3×b4	Lc8—e6	32. a7—a8D a)	Tf8×a8
11. Sf3—d4	0—0	33. Lc6×a8	Kg7—f6
12. Sd4×e6	b7×c6	34. Kg1—f2	Kf6—e5
13. Lb5×c6	Ta8—d8	35. Kf2—e1	Ld1—c2
14. a2—a3	f7—f5	36. Ke1—d2	Lc2—e4
15. Lc1—e3?	f5—f4	37. La8×e4	Ke5×e4
16. Le3×a7	f4—f3	38. h2—h4	c7—c6
17. g2×f3	De7—g5+!	39. h4—h5	d4—d3
18. Kg1—h1	Le6—h3	40. Kd2—d1	Ke4—d4
19. Tf1—g1!	Dg5×e5	41. Kd1—d2	h7—h6
20. La7—d4	Tf8×f3!	42. Kd2—d1	Kd4—c3
21. Tg1×g7?	De5×g7	43. Kd1—c1	Kc3×b4
22. Ld4×g7	Se4×f2+		in beli se vda.

a) Beli pešec se izpremeni v damo.

Partija 20.

c) Beli: B. Kagan.		Črni: I. Behnisch.	
1. e2—e4	e7—e5	8. f2—f4	Lg5—e7
2. d2—d4	e5×d4	9. 0—0	Sb8—c6
3. Lf1—c4	Sg8—f6	10. Dd4—e4	Le7—c5+
4. Sg1—f3	Lf8—e7	11. Kg1—h1	Dd8—e7
5. e4—e5	Sf6—e4	12. Sb1—c3	Sc6—b4
6. Dd1×d4	Se4—g5	13. a2—a3	d7—d5
7. Sf3×g5	Le7×g5	14. Sc3×d5	Sb4×d5

15. Lc4 × d5	Ta8 — b8	20. Tf1 — f3	Kg8 — h8
16. f4 — f5	c7 — c6	21. Lh6 — g7 + !	Kh8 × g7
17. Ld5 — a2	0 — 0	22. e5 × f6 +	De7 × f6
18. f5 — f6 !	g7 × f6	23. De4 × e8	in beli dobi partijo.
19. Lc1 — h6	Tf8 — e8		

Partija 21.

Danski (severni) gambit.

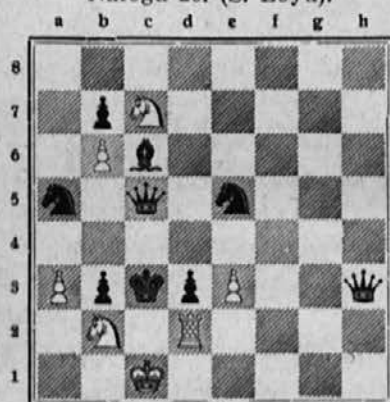
Beli: Miseses.

Črni: Marschall.

1. e2 — e4	e7 — e5	13. Tf1 — e1 !	Lf8 — e7
2. d2 — d4	e5 × d4	14. Db3 — f3	Th8 — g8
3. c2 — c3	d4 × c3	15. Sh5 × f6 +	Le7 × f6
4. Lf1 — c4	c3 × b2	16. Df3 × f6	c6 × d5 ?
5. Lc1 × b2	d7 — d6 !!	17. e4 × d5	Tg8 — g6
6. Sg1 — e2	Sb8 — c6 ?	18. Df6 — h8 +	Ke8 — d7
7. 0 — 0	Lc8 — c6	19. Sb1 — c3 !!	Le6 — d5
8. Lc4 — d5	Sg8 — f6	20. Dh8 — e8 +	Kd7 — c7
9. Dd1 — b3	Dd8 — c8	21. Sc3 × d5 +	Kc7 — b8
10. Se2 — f4	Sc6 — d8	22. Ta1 — c1	Sd8 — c6
11. Lb2 × f6	g7 × f6	23. Tc1 × c6 !	b7 × c6
12. Sf4 — h5	c7 — c6	24. Te1 — b1	

Jako lepa in živahna partija! Matna pozicija posebna!

Naloga 20. (S. Loyd).

Mat v 2. potezi.

Naloga 22. (N. Maksimov).

Mat v 2. potezi.

Naloga 21. (Zden. Mach).

Mat v 2. potezi.

Naloga 23. (R. v. Gottschall).

Mat v 2. potezi.

Listnica: Gg. Weber-Boltar v Gorici. Nezrelo še in nepravilno. Tehnika do skrajnosti slaba. Vaja in proučevanje dobrih nalog Vas privede do pravega spoznanja. Zmožnosti imate. — Gosp. Pavlič Fr. v Ljubljani. Upam, da ste dobili! — Gospod Čelešnik v Hotiču. Enako! — Danes podajemo zopet 4 lažje dvožložke za počitnice.

Drobiž.

Listnica uredništva: I. E. D. Vaša »Prva noč« ni za natisk. — Radoslav Kazak. Črtica »Oče odpusti jim« ni za natisk.

O kitajskih novcih. V veliki povestnici Adamovega rodu srečujemo narode, spoznavamo njih šege in navade, razumevamo njih kulturni razvoj in značaj, skratka vse, kar služi vsakemu narodu v napredek in omiko. Poleg starih Asircev in Egipčanov, Grkov in Rimljanov naletimo primeroma pozno na Kitajce. Nekateri reči, in med temi nekaj zelo važnih, so imeli, oziroma izumili Kitajci preje kakor bolj omikani Evropci. Smodnik n. pr. so izumili najprej Kitajci; od teh so dobili šele po dolgem času to iznajdbo v roke Bizantinci in od teh je prešla na Arabce. V evropski zgodovini nahajamo zabeleženo letnico 1360. kot leto smodnikove najdbe. In porcelan? Evropci so se ž njim seznanili šele v XVI. stoletju, dočim so se Kitajci posluževali porcelanine (ali kakor to ilovico sami imenujejo: kaolin) za izdelovanje raznih posod že mnogo stoletij preje nego drugi narodi. Mimo drugih stvari, je tudi denar, ki so ga Kitajci preje rabili kakor drugi narodi. Kakšno obliko pa so imeli prvi kitajski novci? V tem vprašanju si zgodovinarji niso edini. Nekateri pravijo, da so imeli obliko zakrivljenega noža imenovane: kintao, tsien = nožni denar. Zopet drugi so menili, da so imeli prvi kitajski novci četveroglasto obliko in so bili vrhutega še prevrtani. Bili so iz manjvrednih kovin. Ali to so bila le domnevanja. Pri izkopavanju kitajskih starin pa so našli na različne novce iz nedragih in dragih kovin. Zelo lično so izdelani zlati in srebrni novci; pa teh je zelo malo, kar priča, da so take izdajali le o posebnih, najslovesnejših prilikah. Predvsem je tukaj važno pripomniti, da Kitajci nekaj niso kovali novcev, ampak so jih vliвали. Večino novcev so izdelovali iz bakra in rumene medi. Navadna oblika je bila okrogla. Poleg tega so bili prevrtani. In to iz praktičnega ozira. Nabirali so namreč na trakovke po 10, 100, 1000 in še več novcev skupaj, kar je seveda znatno olajševalo

denarni promet in štetje. Kitajci imajo navado, zamolčavati pravo ime vladarjevo. Ko zasede prestol, mu dajo nekaj psevdonim; najraje jih nazivljejo z imeni skrivnih moči. In to ime vtisnejo v novce. Ko je Kao-Tsung l. 1735. nastopil vlado, so ga imenovali Kien-lung, t. j. »nebeška opora«. Na novcih iz te dobe nahajamo vtisnjeno: »Denar iz dobe vladanja nebeške opore.« Ko je l. 1796. omenjeni cesar odstopil, mu je nasledoval Dschin-Tsung. Pobrli so stare novce in vllili nove in sicer z sledečim zanimivim napisom: »Denar iz periode rastoče blaženosti.« Vladar »rastoča blaženost« je zmanjšal težo novcem in določil za denar manj vredne kovine. Najmanjšo vrednost so imeli kitajski novci za cesarja Hieng-Fung (l. 1850.). Vrednostna vrsta kitajskega denarja je sledeča: 1 Tael (liang) = 10 Tsien (3—4 K); 1 Tsien = 10 Fen; 1 Fen = 10 Li ali Kasch.

R. J. de D.

Zadnje ure raznih nasilnežev in odpadnikov so bile kaj značilne. Marat — kdo se ne zdrzne pri tem imenu? — si ni gotovo mogel misliti, da ga bo zafela tako sramotna smrt, ko je vendar hlepel po najvišji moči in oblasti. V svojem listu je neprenehoma hujskal k uboju in ropu. Samo 300 srčnih mož in njemu diktaturo v roke, je dejal, pa bo Francoska kmalu srečna. Tristo tisoč glav naj pade pod guillotino — pa smo dobri. Proti koncu njegovega življenja se je že govorilo o velikanski guillotini, ki naj bi na en mah usmrtila trideset oseb: Maratu je bilo dosedanje guillotiranje vse prepočasno. Večjega krvoloka si je težko misliti kot je bil Marat. Razuzdano, nenravno življenje ga je telesno popolnoma uničilo. Mož, ki je moral ž njim v konventu občevati, ga takole opisuje: »Imel je kot hijena žgoče, nemirne oči. Pogleda je bil vedno plašnega. Njegove kretnje so bile kratke, hitre, v sunkih. Neprestano premikanje je dajalo njegovim mišicam, njegovim izrazom konvulzivno tresenje. Podobna je bila tudi njegova hoja: ni stopal, marveč poskakoval . . .« Nemoralno življenje ga je tako daleč privedlo, da je po telesu po-

polnoma opešal. Prijela se ga je ostudna bolezen; skoro neprestano v vodi sedeč je mogel opravljati svoj žalostni posel: hujskati zoper one, ki so si ohranili v razdivjanih časih še količkaj poštenosti. Napuha pa je bil brezmejnega in domišljavosti. Treba le brati njegovo autobiografijo, pa se kmalu prepričamo, kako silno je trpel na megalomaniji. Sam sebe je imel za prvega genija v vednosti, za Mesija v politiki. Kar pa je izumil ali odkril, je pobral drugod, ali pa je bila sama prismodarija. Gorje mu pa, kdor ni pripoznal vrlin tega duševnega velikana, ki je bil pred revolucijo konjski zdravnik pri grofu Artois.

Francosko tega tirana rešiti: to je bil sklep za republiko navdušene Francozije Charlotte Corday. Poročila iz onega časa zatrjujejo, daje bila deklica nenavadno bogata, uprav razsipno obdarjena z vsemi vrlinami duha in telesa. Goboko je čutila vso nesrečo, ki se je razlila po revoluciji po vsem Francoskem. Pričakovali so od revolucije svobodo, blagostanje, mir, obilico v vsem dobrem. In glej, ravno narobe: skrajna beda povsod, pobijanje, ropanje, oskrunjenje. Kdo je kriv, da narod ne more do sreče? Marat, so rekli girondisti, ki so iskali v njenem mestu zavetja pred jakobinci. »Torej mora pasti Marat!« sklene dekletke. 11. julija 1793 je bila že v Parizu. 13. si kupi bodalce, ga skrrije v vratno ruto in hiti v Maratovo stanovanje. Simonne Eurard, s katero je Marat tedaj živel, ji zabrani vohod. Charlotte poskusi svojo srečo zvečer ob 7. uri. Simonne se ji zopet ustavlja. Na svojo nesrečo sliši prepir Marat, ki ga je Charlotte pismeno naprosila za sprejem, ter zakliče iz svoje sobe, naj tujka le pride. Charlotte Corday vstopi. Kak prizor! V ne ravno lepi sobi kopalna banja, v njej pa Marat, na glavi modro ruto, telo pokrito z umazanimi cunjami, prsi in ramena pa naga. Zraven banje je bila deska s papirjem in črnolom. Pero v rokah držeč jo koj vpraša, kateri poslanci da so zbežali v Normandijo. Charlotte imenuje nekaj članov konventa, ki si jih Marat koj zapiše z besedami: »V par dneh jih ukažem vse v Parizu guillotinirati.« Ta grožnja da dekletu pogum: seže po nož ter ga zabode Maratu v prsi; zadela je v srce. »A moi, ma chère amie, à moi!« (pomagaj, prijateljica!) so bile njegove zadnje besede. Strašna smrt: iz srede svojih hudobij — v sosednji sobi je sluga ravnokar urejeval novo številko njegovega lista »Ljudski prijatelj« — popolnoma nepričakovano stopiti pred sodni stol božji. — Jakobinci so skrbeli, da so Parižani žalovali za njih pristašem, ter tako svojo moč utrdili; Charlotte Corday pa je bila guillotinirana. Deklico primerja jo z Orleansko devico: a sredstva, ki se

jih je Charlotte posluževala, da bi pomagala domovini, je ne delajo mučenice. Tudi je v zadnjih trenutkih odklonila versko pomoč. Umrta pa je z občudovanja vrednim pogumom in mirom.

Parlament in sodišča v francoski revoluciji. Skoro neverjetno je, kaka skrajna izprijenost je zavladala v raznih francoskih zborovanjih, odkar so se bili polastili jakobinci vlade. Ze po Dantonovem predlogu so dobivali odškodnino jakobinski privrženci, ki so hodili v zbornico, k raznim odsekom in sodiščem predstavljat ljudstvo, predloge v smislu jakobincev s hrupnimi ovacijami sprejemaj, zoper nasprotno pa prirejat divje demonstracije. Tako imenovani »varnostni odsek«, ki je toliko nedolžnih žrtev ugonobil, pa je to odškodnino še zvišal, da bi bile galerije in dvorane pri vsakem zborovanju prenapolnjene francoskega naroda. Ako se je kdo upal protestirati zoper tako vmešayanje galerije v debate poslancev, so ga z divjim krikom zavrnil: vsa oblast je v rokah ljudstva! Narod je svoboden in nikomur odgovoren — vsi pa njemu. Očividec tako-le opisuje ravnanje jakobinskega kluba in od njega plačane pariške sodrge. »To umazanost sem natančno opazoval; bil je pravi čarodejski stroj, ki je neprenehoma deloval. Hodili so ti najeti in plačani sansculotje iz konventa k revolucijskemu sodišču, odtod k jakobincem ali k občinskim sejam, ki so se vršile zvečer. Vsled vednega letanja so mogli komaj svojim naravnim potrebam zadostiti. Večkrat sem jih videl, kako so pohlastali kar v dvorani prinešeno jim kosilo ali večerjo, ko se je obravnavala važnejša zadeva. Teh najemnikov je bilo približno tisoč — najmanj dve tretjine izmed njih pa žensk. So-li hoteli sodniki zatoženca obsoditi in se je ta hotel braniti, tedaj ga je moral »narod« na dano znamenje z mrmranjem, kričanjem, ropotanjem prepviti. To vpitje je bilo za porotnike zahteva, naj izrečejo smrtno obsodbo. Sem pa tje se je tudi pripetilo, da ni razumel »narod« danega znamenja ali ga pa ni opazil. Pri taki priliki se je dvignil predsednik sodišča ter z grmečim glasom rjul nad ubogim zatoženecem. Plačani »narod« je vedel, kaj to pomeni. Z divjim vriščem so morali sprejeti tak govor ter zahtevati smrt uboge žrtve. Porotniki so se morali kajpada klanjati »sveti volji« francoskega svobodnega ljudstva.« Vendar se je pod vtisom kakega izvanrednega dogodka le še oglasila človeška narava iz te tako propadle množice. To se je zgodilo pri zaslišanju nesrečne francoske kraljice Marije Antoinette. Priča Hebert je navedel kot oteževalno dejstvo, da se je našla v »templu«, kjer je bila kraljeva rodbina zaprta, podoba prebodenega, s

plameni obdanega Srca Jezusovega z nadpisom: Jesu, miserere nobis. Vrh tega da sta hoteli kraljica in njena svakinja Elizabeta mladega Ludovika XVII. na protinaraven način telesno oslabiti, da bi se tako mesto njega polastile kraljevske oblasti. Tako ljubeča, sveta mati, kot je bila Marija Antoinette — in bi naj bila ubila osemletnega, nad vse ljubeznivega otroka duševno in telesno! Nesrečna hči velike habsburške Marije Terezije je molčala na to podlost, ki je v zgodovini ni podobne. Na opetovano zahtevanje, naj se izrazi o tej stvari, odvrne kraljica: »Hebertu nisem odgovorila, ker se narava sama protivi, ukvarjati se s takimi obdolžbami, ki jih materi podtikavate. Sklicujem se na vse tu navzoče matere.« Bolest, ki jo je začutilo vsled te vnebovpijoče krivice materino srce Marije Antoinette, resničnost njenih besedi, je vplivala na sicer podivjano druhal. Vse ji je pritrjevalo, tako da so morali za nekaj časa z obravnavo prenehati.

In kaki so bili ti revolucijski sodniki! Marijo Antoinette so sodili in obsodili možje, ki so bili vse prej nego pravniki: Antonelle, Renaudin, Souberbielle, Fiévé, Besnard, Thoumin, Chrétien, Ganney, Trinchard, Nicolas, Baron, Devéze. In to so bili izučeni rokodelci, mizarji, izdelovalci lasuŕj, dalje en tiskar jakobinskega lista »Tribunal révolutionnaire«, tesar, kirurg.

Mojstrsko delo. Večkrat se sliši govoriti o raznovrstnih »mojstrskih delih«, n. pr.: slikah, skulpturah, kompozicijah, pesnitvah, zmagah itd. Na vseh poljih kulture se govori o mojstrih in mojstrskih delih. Le eno polje je, na katerem se jih velika množica ne more povspeti do mojstrstva in mojstrskih del. To polje je bojno polje sè samim seboj. Dr. Foerster piše o tem: »Na tem polju ostane žalibog večina ljudi celo svoje življenje le vajenci in pomočniki, ne postanejo nikdar mojstri. Da, mnogi so celo tako brez moči, da ne postanejo niti vajenci. Mislijo, da pride to kar samo po sebi, ker pa ne pride, torej ga tudi ni in ostanejo vedno slabiči. Niti slutijo ne, kako zelo važno je za vsak poklic in vse človeške razmere, da dobi človek moč nad samim seboj. To je tako važno, kakor da zna hoditi. Kdor se ne zna premagati, je kakor človek slabih nog, ki hodi omahovaje. V vsakega človeka se zaleti in ga trči, pri tem pa seveda trčijo tudi drugi njega. Nič ne ve, kam bo dospel, ker nima ravne in trdne hoje niti v besedi niti v dejanju.« (»Lebenskunde« str. 3.)

Solze kesanja. Podajamo v glavnih potezah lepo italijansko legendo, ki jo je priobčil dr. Foerster v »Lebenskunde«, str. 243. sq.: Za časa cesarja Mauricija

je živel v bizantinski državi zelo divji ropar, ki se ni zmenil za nobeno postavbo, niti za božjo, niti za cesarjevo, in ki mu ni bila sveta nobena stvar na svetu. Njegovo vsakdanje opravilo je bilo požiganje, ropanje in morjenje. Vse je trepetalo pred njim. Nihče ga ni mogel ukrotiti, raznesel se je glas, da je sploh nepremagljiv. — Skrbelo je cesarja samega, kaj bo, in resno je preudarjal, kako bi ga ukrotil. Slednjič mu pride pametna misel v glavo. Največjemu umetniku svojega cesarstva, nekemu pobožnemu menihu, naroči, naj napravi iz najčistejšega zlata lepo skrinjico sè svetniškimi podobami in s križem na vrhu. Menih je delal in molil za grešno dušo razbojnikovo. Ko je bilo delo gotovo, je poslal cesar svoje poslance s tem lepim umotvorom k razbojniku, da mu ga izroče v znak njegove milosti in naklonjenosti. Začuden je ropar dar sprejel in si ga na vrvici obesil okoli vratu. Pa od dne, kar je imel na sebi z molitvijo posvečeno delo, je postajal vedno bolj zamišljen in nevoljen sam nad seboj in svojim življenjem. Molitve menihove, ki so se držale križa in skrinjice, so učinkovale. Končno se je vzdramil kakor iz trdega spanja in jasno videl pred seboj vse svoje krvavo življenje. Obšlo ga je bridko kesanje. Skrivaj je zapustil svoje tovariše in se napolil v Bizanc, kjer je dni velikega tedna pri nogah cesarjevih prosil odpuščanja vpricho vsega ljudstva. Cesar ga je pomilostil rekoč: »Odpustim ti, kakor naj ti tudi Bog odpusti.« Sam pa si ni mogel odpustiti. V bridkem kesu je hiral in hiral in umrl v bolnici od žalosti nad svojimi zločini. Zdravniku pa, ki je bil pri siromaku do zadnjega diha, se je potem proti jutru sanjalo, da vidi umrlega pred sodbo, kjer se bore angeli in demoni za njegovo dušo. Najvišji zli duh vzame tehtnico in položi na eno skledico vsa strašna dela pokojnikova — globoko pade skledica zlih del, druga se pa prazna, brez vsakega dobrega dela visoko dvigne. Demoni so se škodoželjno krohotali in kazali tehtnico angeljem. Tedaj zagradi angel mrličev mrtvaški prt, ki je bil ves premočen sè spokornimi solzami in ga vrže v prazno skledico. In skledica je padala in padala in bila težja kot skledica sè slabimi deli, demoni pa so se škripaje od jeze poizgubili. Tu se zdravnik prebudi in vidi, kako obsevajo žarki jutranjega solnca mirno obličje mrličevo. — V tej legendi se kaže zmaga ljubezni nad zlobo. Žalibog, da je tudi dandanašnji na svetu mnogo raznih »roparjev«, pa malo nesebične ljubezni, ki bi jih pridobila in rešila.

Nekaj o bogastvu. Skoraj večina ljudi, pa ne samo preprostih, ampak tudi olikanih ima bogastvo in denar za naj-

večje dobro na svetu. Mislijo si: ko bi imel dovolj denarja, bi izpolnil vse želje svojega srca, da bi vendar enkrat bilo mirno in srečno. Ko bi se res dalo za denar vse kupiti, bi bil res velika dobrota, toda sreča se za denar ne da kupiti. O tem piše dr. Foerster tako-le: »Čim bogatejši postane kdo, tem večje postanejo tudi njegove potrebe. Vsaka nova potreba pa rodi nove želje. Pa ko bi tudi dobil kdo paradiz v dar — verjemite, že drugi dan bi si želel, da bi bila okoli njega zlata ograja in morda še kaj drugega. In ker imajo bogatini toliko potreb in svojevoljnih želj, zato živijo tem težje med seboj v miru. Pogosto žive v najkrasnejših vrtovih in vilah ljudje skupaj brez ljubezni in veselja. Kaj jim pomaga vse njihovo bogastvo?»

S tem pa nikakor ni rečeno, da je bogastvo samo na sebi nekaj slabega in nekoristnega. Nikakor ne! Toda, vedno je bogastvo v prekletstvo, kakor hitro se smatra za največjo dragocenost v življenju. V blagor je le, če pride v usmiljene, ljubeče in skromne roke. Če pa kdo postavi bogastvo na prvo mesto in mu žrtvuje ljubezen pa skromnost, tedaj pretvori življenje v žalostno pustinjo, in to vkljub vsem dobrim jedem ter pijačam, vkljub lepemu pohištvu in daljnim potovanjem. Zakaj za veselo življenje potrebuje človek tisočkrat bolj bogato srce in mirno vest, kakor pa polno blagajno in kupé prvega razreda. («Lebenskunde», p. 87.)

Slavnoznani Carnot je pokazal že v zgodnji mladosti svojo veliko nadarjenost za vojaški poklic. Kot sedemletni deček je potoval z materjo v Dijon. Ker se je ves čas med potjo dobro obnašal, je smel z materjo za plačilo v gledališče. Predstavljal so vojaško igro. Dečko opazuje resno, kako so se razvrščevali vojaki in kako se je začela razvijati bitka na odru. Kar naenkrat pa zavpije mladi Carnot kolikor more glasno in razločno: »Topničarji so napačno postavljeni, pri prvem strelu iz trdnjave morajo pasti. Ako jih pa premestite k onemu skalovju — in pri tem pokaže z roko kraj, ki ga je mislil — bodo veliko manj trpeli od sovražnega ognja.« Igravci so bili neprijetno iznenadeni, občinstvo pa se je smejalo in priznalo, da ima dečko prav. Ko se je pozneje vsled svoje ne navadne nadarjenosti in delavnosti povzpел do visokega ugleda in uplívnege mesta v mladi francoski republikí, je sam lastnoročno izdelal podrobne načrte za bitke, ki so jih vojevali republikanski generali. Po petnajst ur je delal na dan, in to brez vsakega tajnika. Vero, ki mu je bila v mladosti tako živa, da so ga na-

menili za duhovski stan. le njegov oče se je temu ustavil — mu je nemirno revolucijsko življenje popolnoma izpodkopalo. Odlikoval se je sicer ne samo kot strateg, marveč tudi kot znanstvenik, a ta njegova slava je omadeževana: vsled svoje neznačajnosti in bojazljivosti je podpisal one krute naredbe Robespierra in tovarišev, ki so povzročili toliko gorja v posameznih družinah in po celem Francoskem za časa takoimenovane strahovlade.

Znani Arhimedov stavek: Δὲς πῆ στῆ και τὴν γῆν κινῆσαι, se sicer lepo bere. Človek se divi veleumu dalekovidnega Grka, ki podaja s pomočjo najpriprostejšega stroja, vzvoda, šibkemu zemljanu sile v roke, ki presegajo po neštivilnih milijardah njegove naravne moči. A če pa upoštevamo pri tem Carnotov zakon: »Kar sè stroji na moči pridobimo, izgubimo na času«, bi moral Arhimed dolgo časa čakati, da bi premaknil zemljo komaj za en las. Arago je izračunal, da bi bilo treba za uresničenje Arhimedovega vzklika nič manj nego — štirideset milijonov stoletij. Smo pač lahko brez skrbi tudi, ko bi kak drug Arhimed poiskal oni Δὲς πῆ στῆ in se pričenal popolnoma resno ukvarjati s to Arhimedovo trditvijo.

Nekaj o zrakovlovstvu. Zanimivo je brati, s kakim navdušenjem so ljudje pozdravljali prve poizkuse sè zrakovploví. Montgolfier, Pilatre de Rozier, Charles, Blanchard, ki so se dvignili neposredno pred francosko revolucijo v zrak, so imeli za take stvari pač najbolj razpoloženo občinstvo. Sangvinični Francoz — in to v tisti nemirni dobi! — in drzno plavanje po sinjih zračnih višavah! Zatajili bi bili svojo naravo, ako bi ne bili takrat vsi izven sebe. In res so že takrat resno pričakovali, da pade zdaj pa zdaj zastor, ki nam zakriva še toliko uganjk v tem življenju. Znanstveniki so napovedovali skorajšnja odkritja na naravoslovskem polju, brezverci so silno pokoncu nosili svoje glave in komaj čakali trenutka, da bi mogel kak drzen zrakovplovec preiskati nebesni prostor in na empirični podlagi ovreči bajna nebesa. Celó pred smrtjo so upali kam ubežati, kjer bi ne bilo bolezní in smrti. Umevno, da se je stara plemkinja Villerol bridko zjokala, ko je prvič zrla zrakovplov, kako veličastno se je oprostil bedne zemlje, in tožno vzdihnila: »Da istinito, gotova stvar je: kmalu si bodo sredstvo poiskali, kako se naj izognejo smrti — a takrat, takrat pa mene več ne bo med njimi!« Razne zle skušnje, težave, prevare so ljudi tekom let streznilé, da ne rabiyo več tako nepremišljeno vsake pridobitve v protiverske namene.

Knjigoveznica „Katol. tisk. društva“
v Ljubljani se priporoča v izvršitev
:: vsakovrstnih knjigoveških del ::
Knjižnicam znaten popust. Solidno delo — zmerne cene.

I. kranjska tovarna oljnatih barv, firneža, laka in steklarskega kleja

ADOLF HAUPTMANN

Marijski trg 1
Resljeva c. 4 LJUBLJANA

priporoča: akvarelne, tempera in düsseldorfске
oljnatе barve v tubah za umetnike, skice, stu-
dije in dekoracijsko slikarstvo, kakor tudi vse
v to stroko spadajoče potrebščine.

Ustanovljeno 1832.

Zahtevajte cenike.

Prva slovenska veletrgovina
z železnino in s poljedelskimi stroji

Fr. Stupica, Ljubljana

Marije Terezije cesta šte. 1

priporoča bogato zalogo raznovrstne že-
leznine, stavbnih potrebščin, sani, izvršt-
nih drsalk, motorjev, železnih blagajn itd.

Najnižje cene in solidna postrežba!

Fr. P. Zajec, izprašani optik, Ljubljana, Stari trg 26

priporoča svoj dobro urejeni optični zavod kakor
tudi različne vrste naočnikov, očipalcev, toplot-
merov, daljnogledov itd. Popravila očal, očipalcev
itd. izvršuje dobro in ceno!

■ Niške cene! ■■■ Priporoča se ■■■ Velika zaloga! ■

trgovina s klobuki in čevlji
Ivan Podlesnik ml., Ljubljana, Stari trg šte. 10.

■ V zalogi ima tudi ■
■ telovadna čevlja, ■
■ hlače, srajce, če- ■
■ pile, pasove, znan- ■
■ ke za uniforme ■ ■■■■■■■■■■■■

Julija Štor, Ljubljana

Prešernova ulica št. 5.

Največja zaloga čevljev

za gospode, dame in otroke. — Sportni čevlji iz najbolj
slovitih tovarn. — Pravi golseraki gorski čevlji. |||||

Priporočljiva domača tvrdka!

Podpisani izjavljam v imenu stavbnega odbora za zidanje nove
cerkve v Šmihelu pri Žužemberku, da je gospod

Rajko Sušnik, umetni steklar v Šiški

napravil v imenovani cerkvi enajst novih oken, krasno in umetno v gotskem
slogu izdelanih, v splošno zadovoljnost in po zmerni ceni ter je zato v svoji
stroki vreden najboljšega priporočila.

Za stavbni odbor:

V Šmihelu, 12. avg. 1909.

Francišek Gabršek, župni upravitelj.

:: Domača tvrdka! ::

Gričar & Mejač

Ljubljana, Prešernova ul. 9

Najstarejša in največja
trgovina s izgotovljeno obleko.

Velika zaloga srajc, ovratnikov
in kravat za gospode.

— Dostavni ceniki so franke so razpologa. —

Priporočava se pred. duhovščini v naročju
za izvršitev raznovrstna

duhovniške obleke

iz zanjčeno dobrega in trpežnega blaga
razne kakovosti, kterega imava prav
mnogo v zalogi. Postreževa na željo z
vzorci ter sva v stanu vsled nakupovanja
v množinah in obširne trgovine postreči z
istinito dobrim blagom in natančno iz-
vršitvijo po najnižji ceni.

V zalogi imava

izgotovljene obleke

za gospode, dečka, gospe in deklice po
najnovešem kroju in lepih vzorcih.

Prodajalna „Katol. tisk. društva“ (H. Ničman) v Ljubljani

priporoča svojo

bogato zalogo šolskih in pisarniških potrebščin,

kakor: raznovrstni papir, zvezke, noteze, razne zapisnike, ko-
pirne knjige, šolske in pisarniške mape, pisala, radirke, črnilo,
gumi, tintinke, ravnila, trikote, šestila, barve, čopiče ter
raznovrstne razglednice in devotionalije.